

Skovdyrkeren

Nr. 64 - december

Erik puster nyt liv i den gamle præsteskov

Nåletræer er effektive
CO₂-støvsugere

Sådan forbedrer du
vildtets levesteder

Kom med i skov-
fogedens egen skov

SKOVDRYRKERNE

Kort nyt

2

Frimærkeskov i Nordjylland 4

Biotopplaner til bedre jagt og natur 8

Træ skal fortrænge fossile produkter 10

Nål er en glimrende CO₂-støvsuger 12

Skovdyrkerne forvandlede præsteskov 14

Overvejelser om skovbegravelse 16

1000 bemærkelsesværdige træer 17

Skovfogeden udvikler nye metoder i egen skov 18

Forsidebilledet:

Lumby Præsteskov er blevet renoveret. Menighedsrådsmedlem Erik Toft Knudsen har været primus motor på projektet. Arbejdet er udført af Skovdyrkerne Øerne i samarbejde med sognets menighedsråd. Læs mere side 14. Foto: Jens Mathiasen

Indvielsen af den nye Nislevskov foregik 23. oktober. Området er på godt seks hektar, hvoraf skovtilplantningen kommer til at udgøre lidt over fire hektar.

Skovdyrkerne rejser ny skov for kommune

Skovdyrkerne Øerne rejser skov på fire hektar ved Otterup på Nordfyn. Det er Nordfyns Kommune, som har valgt Skovdyrkerne som samarbejdspartner på projektet. Skoven rejses på et område, hvor der har været problemer med plastaffald i jorden. Kommunen har besluttet at tage arealet ud af omdrift og lave skovrejsning på stedet.

- Jeg er meget glad for, at Nordfyns Kommune har udpeget os til at forestå en sådan type af skovrejsning. Udfordringen er at komme i mål med en succesfuld beplantning på et område, der ellers har været forurenset af plasticmateriale. Det er jeg sikker på vil lykkes, siger

skovfoged Jakob Nielsen, Skovdyrkerne Øerne.

Den nye skov hedder Nislevskov og er placeret i udkanten af Otterup. Der etableres stier og lysninger. I alt plantes 4.000 planter pr. hektar.

- Vi planter eg, lind, elm, lærk og fuglekirsebær samt en række forskellige karakteristiske buske, siger Jakob Nielsen.

Det endelige mål er at få skabt et smukt beplantet område, som borgerne i Otterup og omegn kan gøre brug af. Etableringen af den nye skov blev markeret under en sammenkomst den 23. oktober, hvor udvalgsformand Anders Tingholm foretog det første spadestik.

Naturstyrelsen modtager donationer fra TV-show

Naturstyrelsen har modtaget en del af de indsamlede donationer fra indsamlingsshowet Danmark Planter Træer. Styrelsen har i første omgang modtaget penge fra showet til at plante 113.500 træer i statslige skovrejsninger. Den første udløber af indsamlingsshowet er 15 hektar ny folkeskov i Nordskoven ved Slagelse, hvor omkring 150 mennesker for nyligt var med til at plante 1.500 nye træer. Derudover blev der også plantet træer i Skævinge Folkeskov ved Ny Harløse tæt på Hillerød, oplyser styrelsen i en meddelelse.

Plantearrangementerne skete i et samarbejde mellem Naturstyrelsen og organisationen Growing Trees Network Foundation, der håndterer donationerne.

Naturstyrelsen etablerer cirka 200 hektar ny statsskov hvert år. Men indsamlingen har altså betydet, at den samlede pulje til statslig skovrejsning er blevet større. Styrelsen oplyser, at resten af træerne plantes til foråret. Skovdyrkerne deltog også i arrangementet Danmark Planter Træer, som blev afviklet 14. september.

Udgiver: De Danske Skovdyrkerforeninger
Parallelvej 9A, 8680 Ry
www.skovdyrkerne.dk

Redaktør: Jens Mathiasen
Mail: jma@skovdyrkerne.dk

Ansvarshavende redaktør: Kristian Gernow

Layout: Landbrugsmedierne
Tryk: PE Offset A/S – ISSN 2445-785X

Husk at servicetjekke skovens grøfter

Løvfald har stoppet overkørselsrøret og masser af regn har fyldt grøften. Lidt arbejde med en greb og en lang pind er nok til, at vandet løber igen. Foto: Ulrik Kragh Hansen

Der er faldet store mængder regn, og vandet sætter grøfterne i skoven under pres. Derfor opfordrer Ulrik Kragh Hansen, skovfoged ved Skovdyrkerforeningen Nord-Øst, skovejere til at komme ud i bevoksningerne og få kontrolleret grøfternes funktionalitet.

- En lille bæltegraver kan levere et effektivt stykke arbejde, hvis der er akut behov for oprensning nogle steder, siger skovfogeden.

Han råder desuden til at kontrollere overkørselsrørene. Blade og grene stopper let rørene, men en halv times arbejde med skovl og en lang pind kan hjælpe mange kubikmeter vand ud af skoven, oplyser han.

Generelt opfordrer han til, at man kun udfører de akutte udbedringer her i de

våde efterårs- og vintermåneder.

- Man bruger sin tid bedre ved at få et godt overblik over problemerne. Tag billeder og skriv gode notater. Eventuelt kan den færdige afmærkning i skoven laves direkte, så du kan huske, hvor slemt det står til, lyder rådet.

Notater og billeder er vigtige, når det igen bliver tørt og farbart i skoven.

- Når først foråret kommer, og vandstanden har sænket sig, har vi alle en tendens til at slå det hen og tænke, at så slemt var det vist heller ikke. Notater og billeder dokumenterer problemerne. Det gør det lettere at se, hvor der er brug for handling. På den måde kan man lægge en plan for den kommende grøftevedligeholdelse, råder skovfogeden.

Amerikanere åbner gigantisk byggefabrik

I staten Washington er USA's største CLT-fabrik åbnet. Fabrikken bliver storproducent af præfabrikerede træ-byggelementer. Elementerne skal bruges ved byggeri af lejligheder og studieboliger i træ.

Nordamerikas største fabrik af CLT-elementer til træbyggeri er åbnet.

Fabrikken råder over mere end 117.000 m², hvor der blandt andet er blevet plads til verdens største CLT-presse. Det skriver træ.dk.

Bag fabrikken står teknologivirksomheden Katerra, som med blot fire år på bagen er i vækst med kontorer, fabrikker og byggeprojekter både hjemme i USA og i udlandet.

- CLT-teknikken lever fuldstændig op til Katerras principper for produktudvikling. Det er teknologisk avanceret, bæredygtigt og tilbyder betydelige omkostnings- og tidsbesparelser. Vi har investeret i at skabe den største CLT-fabrik i Nordamerika, fordi vi tror på potentialet i CLT og ønsker at se det blive mainstream, siger Michael Marks i en pressemeddelelse. Han er administrerende direktør og medstifter af Katerra.

Øl kan komme på træflaske

Bryggeriet Carlsberg er klar med prototyper på en ny træfiberbaseret flaske.

Flaskerne er fremstillet primært af bæredygtigt dyrket træfiber. Flaskerne er fuldt genanvendelige og har en indre beklædning, så de kan indeholde øl. Beklædningen i den ene prototype består af en tynd polymerfilm af genanvendt PET, mens beklædningen i den anden prototype er en polymerfilm af 100 procent biobaseret PEF, oplyser Carlsberg i en pressemeddelelse.

- Vi fortsætter med at innovere på tværs af vores emballagetyper. Vi er glade for de fremskridt, vi indtil nu har gjort med vores grønne fiberflaske, selv om vi ikke helt har nået målet endnu, siger Myriam Shingleton, Vice President, Group Development i Carlsberg-gruppen.

Carlsberg har et ønske om at skabe verdens første ølflaske af bæredygtige træfibre, der er både 100 procent biobaseret og bionedbrydelig.

Carlsbergs arbejde med mere bæredygtige emballager er et led i selskabets bæredygtighedsprogram Together Towards Zero.

Raseret bornholmsk skov bruges til forskning

For 50 år siden ødelagde en orkan store dele af en skoven Almindingen på Bornholm. Bagefter besluttede man at lade noget af skoven passe sig selv. Forskere ville nemlig følge skovens naturlige regeneration, skriver DR.dk.

Resultaterne viser, at skoven er i stand til at overleve, oplyser Flemming Rune. Han er biolog og forsker og har fulgt skoven tæt.

- Det vigtigste overordnede resultat er, at vi har fået dokumentation for, at sådan en skov godt kan blive gendannet, uden at vi behøver at løfte en finger, siger han.

Flemming Rune forklarer også, at bøgetræernes kroner er tætte og samler sig ligesom i en normal bøgeskov.

- Men stammerne er mere ustabile, fordi de ikke er rodfæstet nede under stammen. De nye træer springer ud fra de væltede stammer. Det har vi aldrig set før, siger han.

Fra granskov til frimærkeskov

I Vendsyssel har Fanny og Hans Stochholm deres lille skov. Efter at parret købte skoven har den været igennem en stor udvikling.

Tekst og foto: H.C. Graversgaard, skovfoged, Skovdyrkerforeningen Nord-Øst

Fanny er fra Vrå og Hans er københavnner. De er to travle selvstændige. En er fysioterapeut, og en er landinspektør. De købte sig et hus i udkanten af Uggerhalne, nord for Aalborg.

I 1990 fik de mulighed for at købe en lille skov, der ligger tæt ved boligen. Det var Eget Skov, og de slog til.

Skoven var stormfældet i 1981 og genplantet med grantræer. Det var derfor en

ung granskov med landbrugsjord til tre sider, som parret overtog.

Skovopbygningen

Selve skovopbygningen kan undre. Der er rødgran og grandis mod vest. Der er hovedsagelig sitkagran mod øst.

I det blæsende Vendsyssel kunne man have ønsket sig, at træarterne havde været placeret anderledes. Jorden er let, og

der er god afdræning alle steder.

Selvom skoven blev hærget i stormen 1981, stod der alligevel nogle gamle og robuste ædelgraner mod vest og nogle lidt yngre japanske lærk i syd-siden af skoven.

Næsten uvildige fagfolk

Inden købet gik den daværende formand for skovdyrkerforeningen Svend M. Holst og skovrider Lydiksen en tur og besøgte den unge skov.

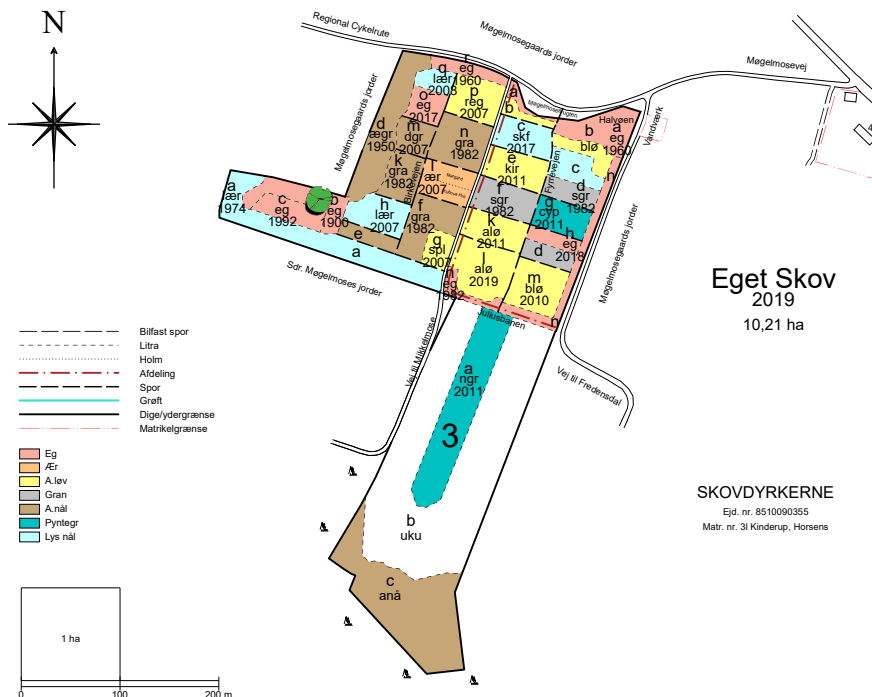
Det er faktisk en god ide at få uvildige fagfolk til at se på skoven inden købet, men det er sjældent, at det sker. Helt uvildig var den gamle Holst måske ikke - Fanny var nemlig hans datter.

Der er ingen særlige jagtinteresser, og købet af skov var nok mest for at have et stykke som er ens eget. Skovkøbet var også genanbringelse af et provenu fra salg af en anden ejendom.

Første tyndingshugst

Efter nogle rolige år hvor Fanny og Hans passede deres virksomheder, og den unge skov passede sig selv, udførte Skovdyrkerne den første forsigtige tyndingshugst. Det var i år 2000.

Tyndingen blev gentaget i 2004 - og

Centralt i skoven er der plantet et frimærke med ær.

Skovfoged H. C. Graversgaard sammen med ejerne Fanny og Hans Stochholm.

den unge granskov udviklede sig som forventeligt ganske udmærket.

Projekt frimærkeskov

De store storme i 1999 og 2005 forårsagede ingen skade i skoven, men gav alligevel Fanny og Hans en fornemmelse for, at små granskove med marker omkring er et risikabelt projekt.

Da skovfoged H.C. Graversgaard kom til ejendommen udviklede parret en lyst til at forynge skoven forsigtigt - mens man selv styrede processen.

Vi kaldte projektet for frimærkeskov-

brug. Ideen var at skove nogle få og små huller, lidt ligesom frimærker, i den intakte granskov. Så store, at vi kunne plante noget nyt, men så små, at vi ikke risikerede skovstabiliteten.

Vi startede i 2006, og de første plantninger blev sat i foråret 2007. De første huller lavede vi i vestsiden. Det var her de mest sårbare træarter stod - især rødgran.

Fungerer fint

De første frimærker virkede fint, så vi fik mod på at fortsætte - denne gang i skovens østlige del. Det er også gået fint. De

sidste frimærker er plantet i 2019, og nu tager vi lige en pause.

Vi har været heldige, at der ikke har været store storme, siden vi startede, så vi har startet de unge plantninger i optimalt skovmiljø, nemlig læ og halvskygge.

Skoven drives erhvervsmæssigt, og der er tænkt både på kvalitetstræ og på variation ved valget af træarterne.

Frimærke med ær

Centralt i skoven er der plantet et frimærke med ær (*acer pseudoacasia*). Der er plantet to herkomster. Det er Marga- ➔

Fanny og Hans Stochholm ved en stor grandis, der gerne skulle blive rigtig stor.

Ær fra 2007, Kubova Hut

⇒ ard fra Fyn, og Kubova Hut fra Tjekkiet. De to herkomster er adskilt af en dobbeltrække rødgran. Kulturen er omhyggeligt indtegnet på driftplanskortet, så man ikke glemmer, hvad der står hvor. Det er for tidligt at konkludere, men begge herkomster virker meget lovende.

Placering af et felt med to gode ærherkomster midt i skoven giver også en sikker frøspredning rundt i skoven.

Vendelboerne siger ofte: "Ahorn, det billige skidt, der sår sig af sig selv". Men ær er faktisk en robust og ret nem måde at producere noget godt og dyrt træ på.

Selvsåningsvillige arter

Vi forestiller os, at skoven på sigt kan forsyne sig selv med nye små planter. Der er plantet mange selvsåningsvillige træarter. Foruden ær er det douglas, euro-

pæisk lærk, ædelgran, spidsløn, cypres og ægte kastanie.

De "gamle bevoksninger" med ædelgran, japansk lærk, sitka og grandis kan også fint så sig selv, det handler blot om at holde græsset væk. Så grundlaget er skabt, men hvis det skal lykkes, skal vildtet holdes nede på et fornuftigt niveau. Som det er nu i Vendsyssel, så er det vildtet, der begrænser vores skoves naturlige udvikling.

De fleste frimærker blev hegnet, det begrænser ikke vildtets færdsel i skoven med de små nemme hegn. Nogle få frimærker blev ikke hegnet (spidsløn). Det blev ingen succes. De seneste plantninger er lidt større, så her er brugt skovfyr, hæg og californisk gedebled ubeskyttet, og ægte kastanie i vækstrør. Det har fungeret rigtig fint.

Godt samarbejde

H.C. Graversgaard har støbt kuglerne til de mange spektakulære småkulturer med pære, frynseeg, rødeg, skovabild og meget andet. Men det er Stochholmernes konsekvente indsats, der har hjulpet kulturerne op.

Samarbejdet kræver en vigtig kompetence hos Skovdyrkerne. Det er at få samlet de små opgaver sammen, så de kan udføres maskinelt og rationelt. Fanny og Hans ved udmærket godt, at deres opgaver altid er små. Men når Skovdyrkerne samler perlerne på snoren, så lykkes det jo alligevel - og så vil de gerne vente på maskinen.

Skoven skaber daglig glæde

Når man spørger Stochholmerne om, hvorfor de egentlig bøvler så aktivt med

Ægte kastanie, som er plantet dette forår.

deres lille skov, så er svaret, at det er den daglige glæde ved at se skovens årstider og dens udvikling, der driver værket.

For Fanny og Hans er skoven et dynamisk sted med masser af livsbekræftende udvikling. Når de deltager i det praktiske arbejde, behøver de hverken fitness-abonnement eller løbesko.

Direkte adspurgt om de tænker over, at de sætter sig et flot monument over deres arbejde, nysgerrighed og omsorg for skoven, siger de: "Næh, det tænker vi ikke over, vi glæder os over nutiden og vores daglige gang i skoven".

Det er lykkedes de to at erhverve sig

Ægte kastanie i vækstrør efter to sæsoner.

et nyt stykke jord, og her er Fanny, Hans og H.C. Graversgaard allerede i gang med planlægning af den fremtidige skovudvikling.

Stor ejerglæde

Skovdyrkernes små medlemmer kan have mindst lige så mange glæder som de store skovbesiddere. Ofte er de små skovejere meget robuste. De har ikke flere træer end de har råd til. Det, de gerne vil have skabt, kan de skabe.

Eller som en skovprofessor har udtrykt det: Med den slags medlemmer kan du, H.C. Graversgaard, jo slippe heldigt fra mange avancerede blandingskulturer.

Det er nemlig rigtigt. Den slags medlemmer kan skabe virkelig interessant, smuk og værdifuld skov. Det er det, Fanny og Hans Stochholm gør.

Sådan forbedrer du biotoperne på din ejendom

En biotopplan er oplagt til landmænd og andre lodsejere, som gerne vil sætte fuglevildt ud, og som ønsker at løfte ejendommens naturværdier. Skovdyrkerne er klar til at hjælpe.

Af Katrine Bang Hauberg, forstfuldmægtig, Skovdyrkerne Vestjylland

Remiser, søer og randzoner tæller med. En biotopplan samler overblikket og er en forudsætning for at kunne udsætte mere end et styk fuglevildt pr. hektar. Foto: Michael Gehlert

Med en biotopplan får du overblik og samler de konkrete tiltag, der tilgodeser natur og vildt på ejendommen.

Formålet er at medvirke til at etablere nye biotoper eller til at forbedre eksisterende.

På den måde øger du kvaliteten af levestederne til gavn for de vildtlevende fugle og vildtarter. En biotopplan kan altså give hele ejendommen et naturmæssigt løft.

De arealer, som biotopplanen angiver biotopforbedringer for, kaldes for biotopplanarealet. De kan omfatte dyrkede og udyrkede landbrugsarealer, non food lavskov, samt udyrkede bræmmer.

Måske har du allerede foretaget biotopforbedrende tiltag rundt omkring din ejendom. En biotopplan sammenfatter tiltagene og de omregnes til et pointsystem.

Rummer din 3-års plan over 85 point kan du sætte op til syv styk fuglevildt ud

pr. hektar. Nøjes du med en 1-årig biotopplan skal du øge intensiteten af tiltag, sådan at du kommer op på 100 point, før du kan udsætte fuglevildt.

Krav til anmeldelse

Hvis du har en ejendom over 100 hektar og ønsker at udsætte mere end 100 styk fuglevildt skal du inden 1. maj udarbejde og anmelde en biotopplan.

Du kan godt anmelde en 3-årig biotopplan. Den skal kun anmeldes 1. gang. Du kan selv anmelde planen eller få en konsulent til det. Anmeldelsen foretages

med nemID via VIRK.dk. Der skal vedhæftes detaljeret kortbilag, der beskriver de enkelte tiltag.

Planen skal føres ud i livet

Det er ikke nok blot at skabe overblik og lave en plan med konkrete tiltag. For at flora og fauna kan få glæde af de biotopforbedrende tiltag, skal de enkelte tiltag i planen være udført senest 1. juni.

Det er dog muligt at udarbejde og anmelde en 3-årig plan. På den måde kan du fordele de enkelte tiltag over en 3-årig periode.

Det er dog muligt at udarbejde og anmelde en 3-årig plan. På den måde kan du fordele de enkelte tiltag over en 3-årig periode.

Det er dog muligt at udarbejde og anmelde en 3-årig plan. På den måde kan du fordele de enkelte tiltag over en 3-årig periode.

Andre regler om udsætning

Der er også et krav om, at man har gennemført et kursus i udsætning og fældfangst, hvis man ønsker at udsætte mere end 100 styk fuglevildt. Sådant kursus udbydes i dag blandt andet ved Danmarks Jægerforbund.

Hvis jagtretten er lejet ud, kan du afta-

le, at det er jagtlejer, der har ansvaret for udsætningen. Det er altså den, der står for udsætningen, der skal have gennemført det obligatoriske kursus i udsætning, og som kan straffes, hvis der udsættes flere fugle end tilladt.

Når du udsætter fasaner, agerhøns eller gråænder skal antallet indberettes til Miljøstyrelsen senest en uge efter udsætningen.

Rådgivning om vildt og natur

Kontakt din lokale skovdyrkerforening, hvis du gerne vil gøre en aktiv indsats for at forbedre levestederne for natur og vildt på din ejendom.

Det er typisk medarbejdere med efteruddannelse i vildtforvaltning, der udarbejder biotopplaner i tæt samarbejde med den lokale skovfoged, der kender ejendommen.

Du bliver således hjulpet igennem hele processen med at udarbejde biotopplan, anmelde den rettidigt, samt følge op på, at de konkrete tiltag udføres inden fristen.

Insektvolde er med til at forbedre levevilkårene for fuglevildtet. Foto: Skovdyrkerne Vestjylland

Vi skal banke en prop i det fossile hul

Skovrejsning hjælper bedst klimaet, hvis træet fra skoven bruges til at fortrænge fossile materialer, fastslår forsker.

Tekst og foto: Jens Mathiasen

Skovrejsning alene har kun en mindre indvirkning på klimaet. Sådan lyder udmeldingen fra seniorforsker Thomas Nord-Larsen.

Han melder kontant ud for at understrege, at hele effekten af skovrejsning afhænger af, hvordan vi bruger skovens produkter.

- Hvis skovrejsning skal have effekt, så skal vi bruge træ og træfibre til de produkter, som i dag er klimatunge. Det er for eksempel stål og beton til byggeri, siger Thomas Nord-Larsen.

- Du kan faktisk rejse al den skov, som du overhovedet kan komme i tanke om. Men det nytter ikke noget, hvis vi fortsætter med at afbrænde fossile brændsler og producere og anvende fossil-dyre materialer som stål, beton og så videre, fortsætter han.

Skovrejsning alene er uden effekt

Han nævner et regneeksempel fra forskningens verden.

Tidligere i år havde amerikanske forskere regnet sig frem til, at to tredjedele af verdens klimaudfordring kunne løses med en skovrejsning på 0,9 milliarder hektar kronedække. Det svarer nogenlunde til hele USA's areal.

- Den gode klimanyhed var, at der kunne optages og opbevares 205 milliarder ton kulstof i de her skove. Forskerne regnede sig frem til, at det kunne fjerne to tredjedele af atmosfærens forøgelse af kulstof siden starten af industrialiseringen, siger han.

Men det løser bare ikke den grundlæggende udfordring, mener Thomas Nord-Larsen. Han gør opmærksom på, at de

Thomas Nord-Larsen forklarer, at der er stort klimapotentiale i skoven, men det kræver, at vi bruger skovens produkter til at fortrænge fossile produkter. Her ses han ved skovbrugskonferencen på Christiansborg i oktober.

fossile udledninger ødelægger hele regnestykket. De nuværende udledninger fra fossile kilder er i øjeblikket på omkring 10 milliarder ton kulstof om året.

- Der kunne opbevares godt 200 milliarder ton kulstof i den nye gigantiske skovrejsning - men vi udleder 10 milliarder ton kulstof om året fra fossile kilder. Det vil sige, at i løbet af tyve år, har vi altså ædt hele potentialet op, hvis vi fortsætter den nuværende udledning fra fossile kilder, påpeger forskeren.

Han tilføjer, at derudover vil et skovrejsningsprojekt af den kaliber tage mange år at etablere og samtidig går der endnu flere år, inden træerne vokser til og opsuger CO2 med deres fulde potentiale.

- Eksemplet viser med al tydelighed,

at skovrejsning i sig selv er aldeles uinteressant for at løse klimaudfordringen. De fossile udledninger er så store, at ligegyldigt hvor meget ny skov, vi rejser, så kan vi ikke stoppe nok CO2 ned i nye træer til at modvirke den fossile udledning. Vi skal altså først og fremmest sætte en prop i de fossile udledninger, siger Thomas Nord-Larsen.

Brug skovens produkter

Forskeren gør det klart, at den store klimaeffekt fra skov derimod opstår ved, at træ fra skoven erstatter fossil-dyre produkter.

- Det handler om at plante nogle hurtigvoksende træer, som hiver CO2 ud af atmosfæren. Når de er hugstmodne, skal træet indgå i produktion af bygninger og alverdens andre produkter. Træet skal substituere de mange klimabelastende materialer, som vi anvender i dag, siger forskeren.

- Næste gang jeg skal have en ny forskærm til min Toyota, så bør jeg kunne få en skærm, der er produceret af kulfiber og ikke af jern. Overalt hvor vi kan fortrænge stål, jern, beton med videre, der skal vi simpelthen gøre det, lyder det fra Thomas Nord-Larsen.

Bliver det grebet rigtigt an, er skovrejsning et særdeles effektivt klimaredskab.

- Men som sagt - det hele står eller falder med anvendelsen af træet fra skoven, siger forskeren.

Energi skal komme andre steder fra

Til gengæld mener Thomas Nord-Larsen ikke, at træ vil have den samme plads i

energisektoren fremadrettet.

- Jeg tror, at vi i fremtiden skal have meget af vores energi fra alt andet end lige netop træ. Lige nu er brug af biomasse i energiproduktionen smart, fordi to tredjedele af vores vedvarende energi kommer fra træ, som har erstattet afbrænding af kul, som er en af de helt store klimasyndere. Den mængde energi kan vi ikke for nuværende hente fra andre kilder som sol og vind, så vi skal ikke stoppe brugen af biomasse i energiforsynin-

gen her og nu.

- Men vi skylder hinanden at arbejde frem imod, at der kun skal bruges en lille smule træ til opvarmning og el. Langt størstedelen af vores opvarmning og el skal komme fra vindmøller, solceller og helt sikkert også fra teknologier, som endnu ikke er opfundet, lyder det.

Han mener, at fremtidens træ er for værdifuldt til at bruge til opvarmning.

- Det træ, som vi har produceret i skoven, er alt for vigtigt til, at vi kan tilla-

Vi kan rejse enorme arealer med skov, men træet skal bruges for at udløse klimaeffekten. Det fastslår seniorforsker Thomas Nord-Larsen.

de os at futte det af i fremtiden. Det skal derimod substituere andre produkter, så vi skruer gevaldigt ned for fossiltunge produkter, mener han.

Masser af produktudvikling

Fremtiden med nye træprodukter kommer til at kræve massiv produktudvikling.

- Der kommer til at være et enormt marked for træbaserede produkter. Men det kræver også, at der investeres i produktudvikling. Som lille land har vi mulighed for at sætte os på unik viden, som på sigt kan skabe nye industri-eventyr. Danmark kan vinde stort, hvis vi er villige til at gå forrest, mener Thomas Nord-Larsen.

Omvendt kan virksomheder også risikere at tabe stort.

- Fremtidens klimatunge virksomheder risikerer at ende som de virksomheder, der engang havde en forrygende forretning på at udleje VHS-bånd og DVD'er. De så bare ikke, hvordan markedet skiftede for næsen af dem, siger forskeren.

Ifølge Thomas Nord-Larsen er budskabet om at bruge skovens produkter nået frem til politikerne på Christiansborg - men han opfordrer politikerne til at få kigget på lovgivningen.

- Den absolut mest lavthængende frugt er bygningsreglementet. I Danmark er det unødigt restriktivt på træhuse. Det burde revideres, sådan at det bliver nemmere at bygge i træ, siger han og opfordrer derudover til bedre energimærkning, som dokumenterer huses klimaaftryk - både i byggefase og i brugsfase.

Nåletræ er den helt store CO₂-støvsuger

Skovrejsningers CO₂-optag varierer meget alt efter træart, jordbund og skovforvaltning, viser ny rapport.

Tekst og foto: Jens Mathiasen

En ny publikation fra Københavns Universitet viser, at der er stor forskel på klimaeffekten af skovrejsning.

Faktorer som træart, jordbund og skovforvaltning er meget afgørende for hvor meget CO₂, bevoksningen vil hive ud af atmosfæren.

- Skovrejsning med nål og hurtigvoksende træarter binder 13-31 ton CO₂ pr. hektar pr. år. Resultatet er lavere med løvtræer. Her bindes 3-11 ton CO₂ pr. hektar pr. år, oplyser Thomas Nord-Larsen, som er medforfatter på publikationen.

Rapporten fastslår, at træart og jordbund er to vigtige faktorer.

I de første 10 år efter skovrejsning bindes der cirka to ton CO₂ på de ringere jorde, når der plantes skov med eg eller andre langsomt voksende arter, og når arealerne overlades til naturlig tilgroning. På gode jorder kan der i de 10 første år bindes 11 ton CO₂ pr. hektar pr. år, når der plantes hurtigvoksende løvtræer. Optaget er 17 ton CO₂ pr. hektar pr. år, når der plantes hurtigvoksende nåletræer, fremgår det af rapporten.

Henover en 100-årig periode varierer klimaeffekten. Det er fra fem til 21 ton CO₂ pr. hektar pr. år - betinget af vejr og samspil mellem træernes genetik og andre organismer som svampe, insekter og fauna, der på forskellig vis påvirker væksten af træer i nye skove, fremgår det.

CO₂-optag fra urørt skov går i nul
Rapporten har også undersøgt klimaeffekten af urørt skov. CO₂-optaget fra urørt skov går i nul henover en 200-årig periode.

- En urørt skov vil fortsætte med at

skabe tilvækst, men kun indtil, der opnås ligevægt. Når det er opnået, så vil tilvæksten være den samme som den mængde, der forfalder. Der vil altså blive optaget samme mængde CO₂ i tilvækst, som der igen bliver udledt ved forrådnelse og forfald, siger Thomas Nord-Larsen.

Andre forskere har tidligere fremført, at gamle skove skulle fortsætte med at opsamle CO₂.

Det afviser Thomas Nord-Larsen.

- For ti år siden blev der bragt en artikel i tidsskriftet Nature, hvor en belgisk forsker mener at påvise, at gamle skove fortsætter med at trække CO₂ ud af atmosfæren. Det stiller vi os kritiske overfor. Vi kan faktisk ikke se det i de forsøg, vi har lavet på dansk jord, siger forskeren.

Han forklarer, at danske forskere har udført grundige undersøgelser af den urørte Suserup skov.

- Her kan vi ikke finde større mængder kulstof end i andre bøgeskove i hele landet. I tyve år er der ikke sket betydende ændringer af kulstofpuljerne i den overjordiske biomasse, i det døde ved - eller i jorden, forklarer Thomas Nord-Larsen.

Han tilføjer, at han sammen med andre forskere fra Københavns Universitet arbejder på at skrive en tilbagemelding til Nature for at få en korrektions-note på artiklen.

- Vi stoler simpelthen ikke på artiklens konklusion. Det stemmer ikke overens med vores undersøgelser i Danmark, siger Thomas Nord-Larsen.

Politikerne fanger fagligheden

Thomas Nord-Larsen oplever, at politikere har fanget, at skoven skal dyrkes og

bruges for at opnå markant klimaeffekt.

- Politikerne er faktisk lydhøre - og de har forstået budskabet. Klimapolitisk står partierne nu et sted, hvor det hedder 70 procents reduktion af CO₂. Det er meget ambitiøst. Det betyder, at politikerne er nødt til at takke ja til alle de reduktionsmuligheder, der findes. Ellers er det simpelthen ikke muligt at nå målet, siger forskeren.

Han oplever, at fagligheden er nået længere ind på Christiansborg.

- Fra Københavns Universitet har vi bidraget til debatten - specielt det seneste års tid. Det har haft en effekt. Eksempelvis er mange politikere på Christiansborg udmærket klar over, at urørt skov godt kan

Rejses der nåletræsbevoksninger i stedet for løv, opsamles der betydeligt mere CO2 pr. hektar.

Store forskelle på optag af CO2

Ny rapport dokumenterer store forskelle i træarters optagelse af CO2. Nedenfor er vist nogle eksempler.

Træarters optag af kulstof (ton CO2 pr. hektar pr. år)	Gns. 100 år
Løv, bøg, høj bonitet	16
Løv, eg, lav bonitet	8
Hurtigt voksende kultur douglas/sitka/rødgran, høj bonitet	21
Hurtigt voksende kultur sitka/rødgran, lav bonitet	14
Naturlig tilgroning, mange frøkilder	9

Kilde: Rapporten 'Kulstofbinding ved skovrejsning'

gavne biodiversiteten. Men i forhold til klimaforbedringer, er det ikke et godt redskab, siger han.

Han nævner et forslag fra SF, som netop går i den fagligt rigtige retning.

- For et par måneder siden foreslog partiet at etablere 200.000 hektar med skovrejsning i Danmark – vel at mærke med hurtigvoksende nåletræarter. Med andre ord har SF altså fanget pointen med, at vi er nødt til at bruge skovens produkter aktivt for at få fuld klimaeffekt, siger Thomas Nord-Larsen.

Rapport bestilt af Miljøstyrelsen

Rapporten 'Kulstofbinding ved skovrejsning' er finansieret af Miljøstyrelsen og udgivet i slutningen af juli i år.

Den er en del af at større baggrundsmateriale til politikerne. Rapporten leverer et indblik i potentialet ved skovrejsning på kort, mellemlangt og langt sigt, når det handler om CO2-reduktion.

Udover Thomas Nord-Larsen er rapporten forfattet af Vivian Kvist Johansen, Lars Vesterdal og Niclas Scott Bentsen.

- Renoveringen er foregået i flere etaper. I foråret fik vi etableret grusstierne, som er 900 meter lange. Der er grønne bræmmer på hver side, som vi slår med græsslåmaskine, forklarer Erik Toft Knudsen.

Forsømt præsteskov bliver til naturperle

Lumby menighedsråd har i samarbejde med Skovdyrkerne forvandlet fire hektar forsømt præsteskov på Nordfyn. Skoven er åbnet op. Der er anlagt stier og plantet træer, og publikum gør nu flittigt brug af den nyrenoverede skov.

Tekst og foto: Jens Mathiasen

Gruset knitrer under støvlerne på vej ind i skoven. Støvlerne tilhører Erik Toft Knudsen, som traver målrettet ind i Lumby Præsteskov, nord for Odense.

Skovens unge ege har klædt sig i efterårets spraglede farver, og et vindpust løser de trætte blade og sender dem mod skovbunden.

- Kom med. Skoven er blevet en rigtig fin naturperle – også selvom det er efterår, siger Erik Toft Knudsen og fører an på stien.

Han er medlem af menighedsrådet i Lumby Sogn og har været initiativtager på renoveringen af skoven.

Langs de grusbelagte stier er der anlagt grønne græsbræmmer, som grænser op til skovens træer. Stierne fører blandt andet forbi lysninger, en ny skovsø, unge frugttræer og ege. Alt sammen er etableret i løbet af de seneste år.

Erik Toft Knudsen stopper op ved en træbro.

- Se, de små broer forbinder stierne henover den lille bæk. Broerne fik vi lavet i 2017. Det var vores skovudvalgsmedlemmer, der lavede dem. Det er vigtigt for os, at både stier og broer er handicapvenlige, fortæller han.

Han fortsætter længere frem, og på

venstre side dukker en lysning op.

- Her i lysningen er der plantet æbletræer, og vi får også opsat en speciel bæk. Vi har fået skåret planker af en gammel eg, som stod her i skoven. På den måde kommer bænken til at fortælle en historie om skoven, siger han.

Kælkebakke og skovsø

Renoveringen af Lumby Præsteskov er foregået over to omgange. Arbejdet er udført af Skovdyrkerne Øerne i samarbejde med menighedsrådet i Lumby Sogn.

Ideen og lysten til at renovere skoven er fostret i Erik Toft Knudsens hoved. Han

har selv været skovejer på Sydfyn og er medlem af Skovdyrkerne. De første tanker blev tænkt i slutningen af 2009, da han kom i menighedsrådet og fik ansvaret for skoven.

- Tilbage i 2009 var det hele et stort vildnis. På det tidspunkt gik jeg og overvejede, hvordan vi kunne få styr på det hele, siger Erik Toft Knudsen, som er formand for præsteskovsudvalget i menighedsrådet.

Som det første igangsatte han en skovning af en gammel bevoksning med aske-træer. Indtægten fra træet gjorde det muligt at plante den første hektar nye egetræer i 2011.

- Nu står de unge ege allerede i otte meters højde. Er det ikke smukt, spørger han og peger ind i en efterårsspraglet ungebevoksning.

Sidenhen er der plantet flere egetræer og frugttræer, og der er etableret stier. Der er også anlagt en skovsø. Jorden derfra er blevet til en kælkebakke i kanten af skoven.

Spændende og anderledes projekt

Hos Skovdyrkerne Øerne er det skovfo-

I 2015 blev der plantet 600 ege i planterør for at sikre dem for vildtet, oplyser Erik Toft Knudsen, der her ses med skovsøen i baggrunden.

ged Jakob Nielsen, som har været ansvarlig. Han har designet og udtænkt løsninger i samarbejde med menighedsrådet.

- Sammen har vi fokuseret på at skabe smukke løsninger, som samtidig kræver et minimum af vedligehold, siger han.

- Det har været et spændende projekt, som er lidt anderledes, end de traditionelle projekter, vi udfører. Men det er gået

godt. Mit indtryk er, at ejerne også er tilfredse med resultatet, fortsætter skovfogeden.

Han fremhæver samarbejdspartnere og entreprenører.

- Dygtige samarbejdspartnere og entreprenører er vigtige for at nå godt i land. Det har vi haft i hele projektet, lyder det.

Støttet af fonde

Finansieringen af projektet er opnået dels ved salg af træ og flis og dels igennem fonde.

- Vi skulle jo finde penge til det, så jeg har været i fuld gang med at søge fonde. Jeg startede med Nordea-fonden. De gav mig den første hjælp til at komme i gang. Sidenhen har flere fonde bidraget til at realisere renoveringen. Det er jeg meget taknemmelig for, siger Erik Toft Knudsen.

Han har brugt masser af tid på den del.

- Hvad jeg ikke har brugt af tid på at lave ansøgninger. Det kræver enormt meget. Heldigvis har jeg så også fået noget ud af anstrengelserne, siger han.

Skoven indvies til foråret

De store armbevægelser i projektet er nu afsluttet.

- Vi mangler kun enkelte småting. Bålpladsen skal bygges færdig. Derudover skal vi også have den nye bålhytte på plads. Det er et madpakkehus, som vil blive opstillet ved vores skovsø, siger Erik Toft Knudsen.

Han håber, at publikum vil gøre brug af den nye skov.

- Lokale borgere er allerede ved at finde ud af, at skoven er her – og stadig flere kommer herud. Mit håb er også, at skoleklasser kommer herud. Der er masser af muligheder for at lave spændende undervisning med baggrund i den rige natur og fauna, fremhæver han.

Han tilføjer, at der også er planer om at holde gudstjenester i skoven, ligesom at præsterne vil bruge skoven i konfirmandundervisningen.

Til foråret venter den officielle indvielse.

- Den 26. maj indvier vi skoven ved et officielt arrangement. Indvielsen markerer også afslutningen på ti års arbejde. Nu er det op til publikum at gøre brug af skoven, siger Erik Toft Knudsen.

Der er anlagt skovsø, og overskudsjorden er brugt til at etablere en kælkebakke i kanten af skoven.

Hovedpunkter i renoveringen af Lumby Præsteskov

- **2009** Skovning af askebevoksning
- **2011** Plantning af en hektar egetræer
- **2015** Plantning af 600 ege i planterør
- **2017-2018** Fondsstøtte på over 400.000 kroner
- **2018** Plantning af 33 æbletræer i skoven
- **2018** Etablering af skovsø og kælkebakke
- **2019** Etablering af 900 meter grusbelagte stier samt P-plads.
- **2020** Officiel indvielse d. 26. maj

Erik Toft Knudsen forestiller sig, at en del af den nyrenoverede Lumby Præsteskov kan fungere som skovbegravelsesplads i fremtiden. Billedet er taget henover den unge egebevoksning.

Skovbegravelser kan måske være på vej i præsteskoven

Den nyrestaurerede Lumby Præsteskov kan måske blive indviet til begravelser. Det håber Erik Toft Knudsen, der er menighedsrådsmedlem og initiativtager til restaureringen af skoven.

Tekst og foto: Jens Mathiasen

Den nyrenoverede Lumby Præsteskov kan måske få endnu en funktion i fremtiden.

Menighedsrådsmedlem Erik Toft Knudsen forestiller sig, at den kan blive til skovkirkegård i en eller anden form i fremtiden.

Han gør det klart, at det fortsat kun er idéer, men flere muligheder er i spil.

- En af mulighederne kunne være, at vi får en del af skoven kirkeligt indviet. Ved den model vil skoven formelt set fungere som en kirkegård, som vi forvalter i kirkeligt regi, forklarer han.

Han nævner også en anden model.

- Der kunne også etableres skovbegravelsesplads i præsteskoven, men uden at

- Jeg synes, det kunne være smukt, hvis den gamle præsteskov kunne blive til kirkegård i en eller anden form, siger Erik Toft Knudsen.

jorden er kirkeligt indviet. Ved den model vil det være Odense kommune, som officielt driver den i samarbejde med os, siger Erik Toft Knudsen, formand for præste-

skovsudvalget i menighedsrådet.

Mange åbne spørgsmål

Han lægger ikke skjul på, at han personligt gerne ser skoven rumme en begravelsesplads.

- Jeg synes, det er smukt, hvis den gamle præsteskov kunne blive til begravelsesplads eller skovkirkegård i en eller anden form. Det passer godt med den lange historie som præsteskov.

- Men vi skal selvfølgelig afklare behov og muligheder. Er der behov for en skovkirkegård i indviet jord - og vil den blive brugt? Eller er der behov for en skovkirkegård i uindviet jord? Det er de spørgsmål, vi skal se på i fremtiden, siger Erik Toft Knudsen.

Stigende interesse

Han tror, at flere danskere ønsker at blive begravet i skove i de kommende år.

- Jeg fornemmer, at skovbegravelser vinder frem. Det er da spændende, hvis vi herude kan tilbyde nogle smukke og gode omgivelser til det formål, siger han og nævner området's natur.

Fra den nyanlagte bakke er der udsigt til den unge eskeskov. Der er luft, store vidder og et rigt dyreliv.

- Pårørende vil kunne gå ture herude eller sætte sig på en bænk og kigge ind i skoven, hvor deres nærmeste er begravet. Det synes jeg er en smuk tanke, siger Erik Toft Knudsen.

Sådan ser den ud, den sorte valnød på Vestre Kirtegård i København. Træet er registrering nummer 1000 i Dansk Træregister. (Foto: Hans Erik Lund)

Træregister har rundet 1000 træer

Dansk Træregister indeholder bemærkelsesværdige træer i Danmark. For nyligt rundede registeret 1000 registreringer.

Af Jens Mathiasen

En sort valnød på Vestre Kirtegård i København. Det blev træ nummer 1000 i Dendrologisk Forenings træregister.

- Træet er mellemstort. Det er 18 meter højt og 2,72 meter i omkreds i brysthøjde, fortæller Hans Erik Lund, som har udført registreringen.

I registret kan man også se træets GPS-koordinater, og et lille kortudsnit viser, hvor det står. Der er tilføjet note om, at træet er levende og sundt. Det er soltært, smukt og harmonisk.

Kriterier

Der er ikke præcise kriterier for, hvornår

et træ kan blive optaget i Dansk Træregister.

- Hovedkravet er, at det skal være bemærkelsesværdigt. Det kan være på grund af størrelsen eller formen. Træet kan også have haft kulturel betydning eller være sjældent. Det er en vurdering fra gang til gang, fortæller Hans Erik Lund.

- Når jeg hører om et bemærkelsesværdigt træ, tager jeg typisk selv ud for at finde det. Jeg tager billeder af træet, måler dets højde og omkreds i brysthøjde og tilføjer GPS-koordinater. På den måde kan interesserede nemt finde træet, siger han.

Alle kan bidrage med registreringer.

- Hvis man kender til et bemærkelsesværdigt træ, så har vi en formular på vo-

res hjemmeside, som man kan bruge til informationerne. Det håber jeg, at mange vil benytte sig af, siger Hans Erik Lund.

Registreringer i 25 år

Træregistret går tilbage til midten af 1990'erne. I dag hører det under Dansk Dendrologisk Forening, som har adresse på Aboretvej i Hørsholm.

Hans Erik Lund er bestyrelsesmedlem i foreningen. De sidste mange år har han haft ansvar for registreringerne. Interessen stammer fra uddannelsen som forstkandidat.

- De seneste år har jeg brugt omkring 400 timer om året på at registrere træer. Så selv om det ikke er en fuldtidsbeskæftigelse, så bliver der lagt meget tid og mange kræfter i det. Du kan sige, at jeg nu tager frygtelig revanche for de år, hvor jeg ikke brugte min forstkandidatuddannelse, fortæller han.

Han tilføjer, at registeret ved flere lejligheder har reddet træer.

- Jeg kender eksempler på, at byggerier er blevet droppet eller flyttet – simpelt hen fordi, det ville gå udover registrerede træer. Så på den måde har registret haft god effekt, fremhæver Hans Erik Lund.

Dansk Træregister har fået støtte til arbejdet fra 15. juni fonden, Fonden for Træer og Miljø samt fra Dansk Dendrologisk Forening.

Om Dansk Træregister

- Dansk Træregister er en optegnelse af bemærkelsesværdige træer i Danmark.
- Registret udbygges løbende og indeholder nu 1340 beskrivelser og 1830 billeder af de 1000 registrerede træer.
- Registreringerne er fordelt på cirka 160 træarter.
- Registret ajourføres og udbygges af Dendrologisk Forening.
- Foreningen er fra 1949 og arrangerer blandt andet ekskursioner for folk med interesse for træer.
- Cirka 275 medlemmer.
- Se registret og find mere info om foreningen på www.dendron.dk

Skovfogeden afprøver nye teknikker i sin familieskov

Skovfoged Steen Skieller bruger sin egen skov til at udvikle nye dyrkningsteknikker og til at afprøve ideer. Skoven ligger på Sydfyn. Han bygger videre på det arbejde, som hans mor udførte i 1960'erne og 1970'erne.

Tekst og foto: Jens Mathiasen

Steen Skieller vandrer fremad i rækkerne. Han er omringet af seks år gamle løvtræer i en blandet løvtræ-bevoksning.

Øjnene fanger en ung eg med tveget top. Han hiver en plastklemme frem fra jakkelommen og samler træets dobbelttop

med klemmen.

- Sådan. Til sidst knækker jeg lige den top, jeg har fravalgt. Så fungerer den knækkede top kun som støtte for den rigtige top. Det indgreb tog alt i alt ti sekunder, siger han og fortsætter videre frem i

bevoksningen, som er en del af hans egen skov ved Faaborg på Sydfyn.

Værktøjer fra juletræerne

Normalt hører grenrettere, pinde og klemmer til i juletræsdyrkernes værktøjskasse.

Ansvarlig skovdrift handler for Steen Skieller om, at man dyrker skoven og planter til de kommende generationer. Her er der plantet rødgran og douglas i foråret 2019. Det er efter en afdrift af 80-årig sitka og rødgran i blanding.

Men redskaberne kan ligeså godt bruges af skovejere, mener skovejeren Steen Skieller, der er skovfoged ved Skovdyrkerne Øerne.

- Det koster kun en grenretter og få sekunders arbejde. Med den beskedne investering kan man populært sagt forvandle et møgtræ til et topklasse-træ. Det er bestemt prisen værd, mener han.

Det med at bruge klemmer, grenrettere og pinde fra juletræsproduktionen er noget, som Steen Skieller selv har gået og hittet på.

- Jeg har altid været mange timer i min egen skov. Meget af tiden har jeg brugt på at finde på nye tiltag som for eksempel det med at bruge grenrettere og klemmer. Det er viden, vi allerede har fra juletræerne, som jeg bringer ind i råtræ-produktionen. Jeg har også lokket et par skovdyrker-medlemmer til at gøre det, siger han.

Han tilføjer, at tilretning af toppe kan

gøres i løvtræarter som for eksempel bøg, ær og eg. Det er også oplagt i valnød, tarmvridrøn og andre lidt dyrere arter af løvtræ. Der kan også rettes skader fra hjortevildtets fejning.

Alligevel vækker den utraditionelle metode opsigt.

- Mine skovfogedkolleger kigger en ekstra gang, når jeg fortæller om det. Det er ikke noget, man har tradition for at gøre. Men for mig er det en god investering at bruge ti sekunder på at forvandle et dårligt træ til et topklasse-træ. Det synes jeg, man skal overveje, hvis man har mulighed for det, råder skovfogeden.

Utraditionelle strategier

Munkebjerg Skov, hedder skoven, som er Steen Skiellers grønne laboratorium. Det er her, han arbejder, slapper af - og udvikler nye ideer og teknikker, som han bruger i sin rådgivning af Skovdyrkerne medlemmer.

Skoven er en familieskov, som han købte af sin mor tilbage i 1990'erne. Den har været i familiens eje siden 1954. Oprindeligt tilhørte skoven det fynske Brahetrolleborg Gods.

I dag bygger han videre på det arbejde, som moren satte i gang tilbage i 1960'erne og 1970'erne. Hun gik sine egne veje og

var ligesom sin søn ikke bange for at afprøve nye ideer.

Som eksempel viser Steen Skieller en blandingsbevoksning med stilkeg og nordmannsgran.

Min mor havde mange utraditionelle ideer med skoven. Her i denne afdeling har hun etableret en blanding af eg og nordmannsgran til juletræer, siger Steen Skieller

Han peger på nogle 55-årige rette ege. De står side om side med jævnaldrende nordmannsgraner.

- Hun lavede den fejl, at hun plantede med kun en meter imellem rækkerne. Det var for lille afstand. Egene når jo at blive dobbelt så store som granerne, inden de fældes som juletræer. Derfor blev hun nødt til at gå og klippe i siderne på egene hele tiden, fortæller Steen Skieller.

Der blev dog solgt mange nordmannsgran til juletræer, selvom der fortsat står en del tilbage.

- Så egentlig lykkedes hendes projekt ganske fornuftigt, konkluderer han.

Graner beskytter mod vanris

I dag står der mange flotte ege i afdelingen. Der er tyndet løbende.

- Egene er godt på vej, men de skal stå i omkring 70 år mere. Så det bliver ikke

Grenrettere og klemmer fra juletræsproduktion kan med fordel også bruges til at rette toppe på unge løvtræer. Det mener Steen Skieller, som her er ved at sætte klemme på en ung eg.

Kuppelegen er et fredet gigantisk egetræ i skoven. Det er over 500 år gammelt. En ugle har i årevis værdsat kvaliteten af det bæredygtige træbyggeri. Uglen har boet i træet lige så længe, Steen Skieller kan huske.

⇒ mig, der kommer til at få glæde af de kævler, siger Steen Skieller og smiler.

Han går lidt længere ind i bevoksningen. Der er stort set ikke vanris på egene.

- Der ville være meget mere vanris, hvis ikke nordmannsgranerne havde skygget. På den måde har nordmannsgranerne været effektive til at højne kvaliteten af egekævlernerne. Nordmannsgranerne lukker helt af for lyset, siger han.

Bøg og juletræer

Skovfogeden fortsætter over til en bølgebevoksning, som blev plantet fem til ti år senere.

- Belært af erfaring, så gik hun nu over til 1,25 meter imellem rækkerne. Hun havde også lært, at bøg ikke vokser så hurtigt. Bøg passer bedre sammen med nordmannsgran til juletræer, forklarer han.

Den afdeling blev en succes, og de fleste af granerne blev solgt som juletræer. Kun få store nordmannsgraner står tilbage.

- Det var faktisk genialt. Bøg sammen med nordmannsgran og 1,25 imellem rækkerne. Det fungerede fint. Husk på, at det kunne bedre fungere dengang, hvor man ikke skulle igennem bevoksningen for at sprøjte for lus og så videre, siger han og tilføjer, at træer med lus blot blev fældet og slæbt væk.

Blanding af bøg og rødgran

Lidt længere fremme i skoven viser Steen Skieller endnu en blandingsbevoksning, som står på en skråning.

- Senere, det vil sige i midten af 1970'erne, forsøgte min mor sig med at etablere bøg og rødgran i blanding, siger

han og viser afdelingen, som den ser ud i dag.

- Hun plantede tre rækker bøg og fem rækker nål. Men i dag er det noget bøvl at arbejde i med maskiner. Det fungerer altså ikke særligt godt, lyder det fra skovfogeden.

Han får øje på en enkelt stor bøg.

- Ja, lige den der er da god. Men der burde jo være mange flere.

- Men mødes vi nu igen om 30-40 år, så står der jo store bøge over det hele. Så tænker man nok ikke så meget over det, siger han.

Skoven skal dyrkes

På vejen rundt i familieskoven fortæller Steen Skieller om sine mange projekter.

Han bruger meget tid og mange kræfter på at anlægge gode kørespor og kørefaste veje i skoven. Det er vigtigt, at der er

styr på driften, og at maskiner kan komme uhindret rundt i skoven.

Han lægger ikke skjul på, at han har skov for at dyrke den. Han forbedrer og optimerer, hvor det er muligt.

- For eksempel fik jeg rørlagt en grøft, som skabte bøvl. Nu er der plantet juletræer på arealet. Det fungerer meget godt. Forbedringen har også betydet, at jeg fik mulighed for at etablere et lysåbent areal, hvor jeg nu har anlagt en vildt-ager, fortæller han.

Frihed til skovejeren

Undervejs fortæller skovfogeden, at han personligt ikke er tilhænger af at lægge om til natur nær eller urørt skov.

- Nej, jeg mener, at skoven skal dyrkes. Det skal vi gøre ansvarligt og med respekt for natur og biodiversitet. Vi skal plante for vores efterkommere og høste det, som

Tilbage i 1960'erne blev der etableret en blandingsbevoksning med eg og nordmannsgran til juletræer. Det lykkedes at få mange træer solgt til juletræer. I dag skygger de tilbageværende graner for egne og skærmer for dannelse af vanris på egne. Bevoksningen er cirka 55 år gammel.

Steen Skieller har en del forskellige arter til klip som blandt andet buksbom. På billedet ses gul cypres (t.v.) og nobilis.

tidligere generationer har plantet til os, siger skovfogeden.

I det hele taget mener han, at det er vigtigt, at skovejere har frihed til selv at forvalte deres skove.

- Se nu bare hvor galt det gik efter stormen i 1999. Dengang besluttede politikere fra Christiansborg, at der skulle gives højere tilskud til plantning af løvtræer – men det passer jo ikke til alle jordtyper her i landet. Man skal kende sin skov og de lokale forhold for at kunne varetage skovforvaltningen bedst muligt. Personligt

Munkebjerg Skov

- Ligger på Sydfyn ved Faaborg.
- 45 hektar blandede bevoksninger. Blandt andet bøg, eg og diverse andet løvtræ samt rødgran, sitka, douglas, grandis. Derudover klippekulturer med blandt andet cypres, nobilis, buksbom med flere.
- Oprindeligt er skoven solgt fra godset Brahetrolleborg.
- Skoven har været i familien Skiellers eje siden 1954. Skovfoged Steen Skieller købte den i 1992.
- Strategien er at dyrke skoven aktivt og at forbedre den til kommende generationer.
- Der sælges juletræer, klippegørnt og råtræ for gennemsnitligt omkring en halv million kroner årligt.

droppede jeg tilskuddet dengang og plantede i stedet for egen regning, siger han.

Helt afvisende for offentlige tilskudsordninger er Steen Skieller dog ikke. Han peger på en ung bevoksning med blandet løv, hvor der tidligere stod en nobilis-bevoksning.

- Her har jeg faktisk gjort brug af en tilskudsordning, hvor man kunne få tilskud til ekstensiv dyrkning. Det er kommet fantastisk. Det har stået i seks sæsoner nu, siger han og kigger ud over en høj ung bevoksning af bøge og ege.

Næste generation i kulissen

Steen Skieller er helt bevidst om, at de mange tiltag, han udfører i skoven, ikke kommer ham selv til gode. Det bliver kommende generationer, der får glæde af det.

- Sådan er det jo, når man passer en skov som denne. Det handler om at have sin etik på plads i driften af skoven. Der skal plantes til efterkommerne og høstes ansvarligt af forgængernes arbejde. Det er essensen af den gode langsigtede skovdrift. Jeg anstrænger mig for at drive god skovdrift, hvor håndværket og det langsigtede udbytte er i fokus, siger han.

Men om hans egne børn overtager, er han ikke sikker på.

- Der er ikke nogen af dem, som har stor skovinteresse ligesom jeg. Hvis ikke de vil overtage, så skal vi have solgt skoven på et tidspunkt, når helbredet begynder at sige stop. Det bliver selvfølgelig med blandede følelser, men sådan må det være, siger han.

Indtil da vil Steen Skieller fortsætte med at dyrke skoven. Udover arbejdet med skovdyrkningen nyder han herlighedsværdien og benytter sig også af jagten.